

Elin Käck

Kittys kartografi

Platser, artefakter och agens i fyra Kittyböcker

Nancy Drew's Cartography: Places, Artifacts, and Agency in Four Nancy Drew Mysteries

Abstract: Within children's and young adult literature, movement between different places is often intricately linked to the agency of the characters. The Nancy Drew series is no exception, as it is characterized by a wide geographical area and a high level of mobility for the characters, who also have substantial agency. This article examines how places, geographies, cartographies, and spatial movements inform the plot in four Swedish translations of Nancy Drew mysteries where travel and place constitute a substantial part of the plot: Mystery of the Winged Lion (1982), and the 1992 trilogy comprising Swiss Secrets, Rendezvous in Rome, and Greek Odyssey. Informed by spatial literary theory, the analysis focuses on the aspects of place, artifacts closely linked to a specific place, and agency, respectively. The article shows that place, travel, and artifacts are central to the mysteries, which depend on touristic, well-known sites, and on the transformations which occur when these sites become potentially dangerous. At the core of the mysteries, we encounter iconic, at times historic artifacts that sometimes situate the detective series in a realm of history. At times these artifacts even direct the story, and can thus be seen as to some extent agentic. Finally, the travelogue-informed genre, with its ties to the historic (predominantly male) Grand Tour, creates new possibilities for character development and reflection in the detective series.

Keywords: spatial literary theory, literary geography, girlhood studies, Grand Tour, travel, tourism, girlhood, Nancy Drew

Enligt Robert T. Tally Jr ingår alla berättelser i ett kartografiskt projekt (*Topophrenia* 98). "Literary cartography" inbegriper, menar Tally Jr, "the ways and means by which a given work of literature functions as a figurative map, serving as an orientating or sense-making form" ("Lukács's" 114). Relationen mellan verklighetens platser och romanens är emellertid komplicerad: "The spaces represented in the novel cannot be the same as the 'real' space of a city or country. However, the spaces projected and depicted in the novel's literary cartography are not *unreal* either" (Tally, *Topophrenia* 101).

I den långlivade och flitigt översatta serien om flickdetektiven Kitty Drew (Nancy Drew på originalspråk), som började ges ut 1930 i USA och som genom åren författats av flera olika skribenter under pseudonymen Carolyn Keene, hänvisar böckerna i regel till det som i den spatiala litteraturteorin kallas för "geospace" (Piatti och Hurni 219), alltså geografiska platser som existerar i verkligheten. Däremot är hennes hemstad, River Heights i Mellanvästern, fiktiv. Kitty är ledargestalten i den trio som utgörs av henne själv och de likaledes tonåriga väninnorna Bess och George, men hon är också sin ensamstående fars enda barn och därmed, trots närvaron av en hushållerska, central för hushållet. Slutligen är hon också mångårig flickvän till collestudenten Ned Nickerson. Alla dessa roller kombinerar hon med sin övergripande roll som flickdetektiv. Som Jennifer Geer påpekar når Kitty stjärnstatus genom en kombination av "the characteristics of adored celebrity and ordinary Midwestern teen", men är samtidigt "a glamorous, larger-than-life literary personality" (306).

I sin rörlighet mellan olika platser visar Kitty Drew på platsens betydelse för detektivserieromanen, som med en relativt formelbunden intrig likväl utspelar sig i många olika miljöer. Som Elizabeth Marshall noterar är Kitty en världsvan och sofistikerad resenär som har "global-girl status", vilket kännetecknas av "[a]n attention to style, the ability to travel internationally, and resources to purchase unique goods" (216).

I det följande står Kitty Drew som resenär i centrum i en undersökning av hur platser och resande bidrar till att skapa mening i Kittyböckerna. Efter ett inledande avsnitt om resande och mobilitet i Kittyböckerna läggs särskilt fokus, i tur och ordning, på de tre aspekterna *plats*, *artefakter* med en stark koppling till en viss plats och *agens* i relation till fyra olika Kittyböcker som utspelar sig när karaktärerna semestrar i Europa: *Kitty och fallet i Venedig* (1983) och samlingen *Kitty i Europa*, med böckerna *Jakten i Rom*, *Terror i Grekland* och *Mysteriet i Schweiz* (1993).¹ I dessa böcker går Kitty och hennes vänner på flera sätt i de manliga bildningsresenärernas fotspår, eftersom

deras resrutt i Europa sammanfaller med den historiska bildningsresans, som kallades för *the Grand Tour*.² Samtidigt är huvudpersonens bildning, självinsikt och personliga utveckling inte vanligtvis centrala element i Kittyserien, som handlar om mysterier som ska lösas och vars karaktärer snarare är statiska än dynamiska. Mötet mellan bildningsresan som historisk genre och den populärlitterära bokserien innebär möjligheter för genreöverskridanden där betydelsen av plats och resande ger nya dimensioner till Kittyserien.

Resande och mobilitet i Kittyböckerna: En översikt

”Every story is a travel story – a spatial practice”, skriver Michel de Certeau (115). Kittyböckerna ter sig dock särskilt benägna att fokusera resande. För Kitty är det främst bilen som tar henne mellan berättelsens noder, men hon navigerar även ledigt bland flygplatser och båtuthyrare och hanterar utan problem dykutrustning, vilket ger henne tillgång även till undervattensvärldar. Den internationella mobilitet som Kitty uppvisar är ansenlig. Elizabeth Marshall noterar till exempel att hon i 13 av de första 56 böckerna i serien reser utanför USA:s gränser (210).

Anne H. Lundin framhåller att serien ofta utspelar sig på landsbygden, i pastorala miljöer, samt att det när det förekommer stadsmiljöer ofta handlar om städer med påtaglig historia: ”While cities are suspect, some with more historic resonance, such as the Old South of New Orleans and Richmond, are favored” (126). Hon drar utifrån detta följande slutsats: ”The settings in the series must be congenial to heroic activity from a redolent past or in their own present natural – but tamed – environment” (126). De europeiska miljöerna i urvalet som här ska diskuteras kan förstås utifrån denna faiblesse för historiska miljöer, vilket ytterligare understryker släktskapet med den äldre bildningsresan.

Mer generellt inom barn- och ungdomslitteratur kan mobilitet diskuteras utifrån frågor om agens. Mobilitet i böcker för barn och unga förknippas kanske oftare med gränslöshet när berättelserna rör sig inom fantastikens ganska vida ramar, men trots att Kittyserien karaktäriseras av realism snarare än fantastik framstår mobiliteten som central och mer omfattande än vad de flesta läsares egen mobilitet torde vara. Därmed är också Lesley Murrays och Sonia Overalls observation om mobilitet och agens i barn- och ungdomslitteratur relevant även här: ”Children are depicted as moving without limits; fictional accounts offer mobility affordances that are not accessible to children otherwise. In this way children are represented as socially

and individually agentic" (582). Genom dess representationer av rörelsefrihet och dess möjlighet att tänja på de gränser för barns mobilitet som präglar verkligheten, förlämnar barn- och ungdomsboken ytterst barnet agens.

Vad gäller plats i relation till flickforskning har Carrie Rentschler och Claudia Mitchell påpekat att "[p]lace is a stage and practice of power; it is also the site of great pleasures and possibilities for girls" (1). Platsen som en scen där makt utövas är central i förståelsen av Kittyböckerna, eftersom de så ofta placerar protagonisten i en ny miljö där hon sedan måste orientera sig för att leta efter spår och ledtrådar. Om handlingen i serier som Kittyböckerna oftast sorteras in under formelartad litteratur (jfr Boglind och Nordenstam 171), är miljön desto mer varierande i seriens olika böcker och Kitty rör sig sammantaget över ett vitt geografiskt område och i många olika miljöer. Denna internationella rörlighet kännetecknar långserieböcker överlag, enligt Karen Sands-O'Connor, som menar att det repetitiva och välbekanta i böckerna ofta kombineras med olika platser och miljöer för att, bland annat, skapa narrativ spänning i berättelserna (9).

1980- och 1990-talens Kittyböcker sammanfaller med en fantasyvåg som sätter fokus på barns och ungas agens i frånvaro av vuxenvärlden samt i fantastiska världar. Kitty rör sig förvisso i ett *geospace* som återfinns i den verkliga världen, men hon har en agens som är beroende av dels mobilitet, dels den frånvaro av vuxenvärlden som karaktäriserar fantasyn (även om hon också är beroende av sina relationer med vuxna, inflytelserika personer). Tilda Maria Forselius påpekar mycket riktigt att Kittyserien delar egenskaper med "quest fantasy" (42). Detta innebär bland annat att berättelsen börjar i en trygg plats för att sedan gestalta allt farligare situationer, tills protagonisten i slutet konfronterar och vinner över antagonisten, samt att det rör sig om ett uppdrag som måste lösas av protagonisten (Senior 190). Det som tydligt skiljer det narrativa upplägget från fantasy, förutom att vi rör oss i ett känt *geospace*, är att Kitty vanligtvis inte når någon ny insikt om vem hon är. Detta eftersom grundbulten i serien är hennes goda egenskaper och goda självkänedom samt, inte helt oviktigt, självkänsla. Detta kan ses i relation till att Kittyböckernas karaktärer, som Birgitta Theander noterar i sin undersökning av flickböcker från 1945–1965, i regel är "både platta och svart-vita" (340). På många sätt utgör Kitty en norm, som också är trygg i sig själv. Det finns således inga nya lager för henne att upptäcka i sin personlighet.

Om serien präglas av en påtaglig mobilitet mellan olika geografiska platser, finns det samtidigt ett område där sådana transgressi-

oner inte är möjliga. Som Amy Boesky påpekar är gränsen mellan brottsling och oskyldig fast:

Delinquency is as fixed in the world of Nancy Drew as virtue; bad characters can be captured and punished in these books, and good characters rescued from danger, but bad people never reform. Criminals do not change in Nancy Drew's world but instead are *revealed*. (Boesky 189)

Platsens dynamik ställs alltså här mot handlingens och moralens mer statiska karaktär.

Plats: Platser för turism och detektivarbete

I de böcker som utgör materialet för denna studie kan vi notera att titlarna i fråga aviserar plats: två italienska städer omnämns, Venedig och Rom, och två länder, Schweiz och Grekland.³ Likaså är det uppenbart att reseskildringens och turistguidebokens logik informerar dem. Det är därmed visserligen så att platsnamnen har en sorts metonymisk funktion, där de i sig själva framkallar en rad konnotationer om den namngivna platsen, men likväl utforskar böckerna platsen både genom miljöbeskrivningar och genom att i detektivarbetet göra avsteg från de konventionella turistrutternas. På så sätt tangerar de också drömmen om den genuina upplevelsen av plats, vilket är ett av turismens mest centrala villkor och som framgår i exempelvis 1980-talets vurm för så kallade "[r]eal holidays", vilka inbegriper "visiting somewhere well away from where the mass of the population will be visiting" (Urry och Larsen 107–108).

I sin diskussion om Kittys resande skriver Marshall följande: "Neither an immigrant nor a displaced person, Nancy holds an American passport that allows her to travel freely, especially because her travel is defined in terms of benevolence (she never accepts payment for her sleuthing)" (216). Med andra ord har Kitty en privilegierad status som resenär, som amerikan och medlem av medelklassen. Denna status utgör premissen för berättelserna, eftersom Kitty och hennes vänner har möjligheten att tillbringa sommaren i Europa. Kitty är därmed en turist vars egentliga ärende är att upptäcka världen, men som gång på gång snubblar över nya mysterier.

Ibland kommer detektivens uppdrag före sevärdheterna, såsom i *Jakten i Rom*, där Kitty och hennes vänner först efter ett tag kan njuta av staden. Upplösningen sker dock passande nog på Colosseum. I

en spänningshöjande scen måste Kitty jaga en juvelsmugglare i de avspärrade delarna av Colosseum, där hon vet att man kan gå vilse. Andra berömda platser utgör också skådeplats för de mer intensiva jakterna i boken, såsom Vatikanen, där Kitty och hennes vän Mick rusar genom salar med "enorma gobelänger och glasmontrar med handskrivna biblar i guldtryck" samt "målningar av konstnären Raffael" för att spana efter den misstänkta (Keene, *Rom* 210). I berättandet varvas kulturhistoria med spänning när Kitty gömmer sig bland en grupp konststudenter som får en rundvisning i Sixtinska kapellet:

Kitty lyssnade med ett halvt öra på guiden och fick veta att Sixtinska kapellet var ett av Michelangelos mest värnadsbjudande mästerverk. I mer än fyra år hade han legat på rygg och målat de scener från Gamla testamentet som prydde taket. (Keene, *Rom* 211)

Detta påminner om det Alexandra Borg beskriver i den svenska deckarlitteraturen, där staden – i Borgs fall Stockholm – används "som kunskapskälla eller historisk reservoar" och där det "[m]itt i den hetsigaste brottsutredning finns långa utvecklingar om lokalhistoriska anekdoter" (79).

Under ett turistbesök i katakomberna blir Kitty bestulen på sin handväska, i vilken hon har ett etruskiskt smycke som står i centrum för hennes mysterium: "Kitty drog skelettet med sig när hon föll. Bleka benknotor regnade överallt omkring henne och rörde upp ett dammoln" (Keene, *Rom* 183). Här kommer hon i närkamp med den kulturhistoriska materialitet som utgör en väsentlig del av platsens lockelse som turistmål, och det hotfulla i de regnande benknotorerna sammanflätas med det avtryck som här också Kitty och hennes mysterium gör på en plats; det är ett påfallande icke-vörnadsfullt möte med en plats som vanligtvis frammanar just vörnad, men det är tjuven som orsakar Kittys fall och den omilda behandling av turistmålet som det medför. Således formas mysterierna av platsen likväl som de formar den.

Den ikoniska, av turism präglade platsens centralitet för handlingen är gemensam för samtliga böcker i undersökningen. I *Mysteriet i Schweiz* utspelar sig dramatiska scener på en lustjakt på Genève sjöns vatten. Likaså är alpresan i fokus under en utflykt till Zermatt, där de åker tåg genom alperna och under resan utsätts för vad som måste betraktas som ett mordförsök när någon försöker kasta ut Kitty ur tåget precis över bergsklyftan. Alldeles innan detta sker reflekterar Kitty över hur långt hemifrån hon är och hur vacker just den här platsen är:

I mörkret skymtade alperna. De verkade så nära att Kitty tyckte att hon kunde sträcka ut handen och röra vid dem. I skenet från de upplysta tågfönstren såg hon att de just åkte längs en smal klyfta som stupade flera hundra meter ner. Hon urskiljde de taggiga klipporna nere på klyftans botten och ryste. Det var en härligt kuslig känsla att vara i trygghet ombord på tåget medan en sådan avgrund fanns alldeles intill henne. (Keene, *Schweiz* 57)

I den här scenen placeras alperna i förgrunden – en historiskt viktig plats på det som kallades för *the Grand Tour*, där framför allt välbeställda unga män gjorde sin bildningsresa i Europa. Henry French och Mark Rothery beskriver i *Man's Estate. Landed Gentry Masculinities 1660–1900* hur just resan över alperna sågs som en metaforisk inre resa lika mycket som en faktisk resa för många män på 1800-talet, exempelvis i de reseskildringar som britten William Money-Kyrle skrev mellan 1844 och 1846: "Like an eighteenth-century traveller, he emphasized his crossing of the Alps (and later the Apennines) as a testing rite of passage en route to the virtues of Italy and the lands of classical culture" (162). Som French och Rothery noterar är det här en gammal praktik som sträcker sig tillbaka till 1700-talets bildningsresa. Medan alpkorsningen inte längre är lika strapatsrik i *Mysteriet i Schweiz*, lånar den en del av det dramatiska fokus på alperna som förekommer i äldre reseskildringar. Det är dessutom precis när Kitty känner sig som tryggast och som mest skyddad från alpernas faror som hon kastas ut genom tågets fönster och rätt ut i faran. Trots att flickorna inte gör alpresan för att nå Italien, utan som en del av en utflykt till Zermatt, följer berättelsen i stort ändå i princip den klassiska resrutten, eftersom nästa äventyr i bokserien kommer att utspela sig i Italien. Det ter sig därmed möjligt att läsa mordförsöket på Kitty under alppassagen som ett försök till en symbolisk bestraffning för att hon träder in i den manliga bildningsresans sfär och beträder dess mest ikoniska och för initieringsriten mest betydelsefulla passage, en bestraffning som hon dock undgår genom sitt snillrika och rådiga agerande.

Till skillnad från bildningsresorna under 1800-talet, där den resande tycks ha förväntat sig att nå nya insikter, är fokus i Kittyserien sällan på Kittys personliga utveckling, eftersom hon redan är mogen och har självinsikt. Dock bör det nämnas att hon säger att hon och hennes vänner "är i Europa för att vidga [sina] vyer" (Keene, *Schweiz* 20), samt att hon vid trilogins slut ändå uttryckligen resonerar kring personlig utveckling i relation till det dilemma hon råkat ut för med australiske Mick, som flickorna lärde känna redan i Schweiz och som Kitty "verkligen var kär i" (Keene, *Grekland* 333):

Kitty var på det klara med att tanken på Ned bara var en liten del i hennes beslut att inte gifta sig med Mick. Hennes äventyr i Europa hade lärt henne en viktig sak om henne själv – för att trivas måste hon vara fri och oberoende. (Keene, *Grekland* 333)

Resonemang om personlig utveckling är ovanliga i Kittyböckerna och det är därför signifikativt att det sker just under hennes version av den europeiska bildningsresan. ”Inom bildningsresans ramar kan såväl befrielsen från familjen, sökandet efter en egen position samt mognadsprocessen ta plats”, som Lydia Wistisen påpekar i sin diskussion av bildningsresans centrala roll i ungdomslitteraturen (33). Att äktenskapets plikter explicit nämns som ett hinder för Kittys möjligheter innebär att det här inte främst är ett val mellan hennes pojkvän sedan länge hemma i Amerika, Ned, och den nya roman- sen, Mick, som friar till henne, utan snarare en fingervisning om att alla förhållanden som hotar det oberoende hon behöver för att fritt kunna utöva sitt kall som detektiv är omöjliga att gå med på. Det tycks till och med vara så att hon understryker den mobilitet hon nu åtnjuter som central för värvet som detektiv och ser äktenskapet som ett uttryckligt hinder för fortsatt mobilitet.

I *Kitty och fallet i Venedig* utspelar sig flera avgörande scener på välkända platser: Kitty blir nästan knuffad över relingen i en turistbåt; Ned och hans två vänner blir nästan träffade av en handgranat när de åker under en bro med sin taxibåt; Kitty får syn på den misstänkte i ett fönster medan hon åker gondol på kanalen; och hon spärras in i Markuskyrkan.

Sammantaget finns det i samtliga undersökta böcker en stark medvetenhet om plats. Detta kan illustreras med Bess uttalande när de anländer till flygplatsen i Genève direkt från USA, vilket också är de allra första raderna i *Mysteriet i Schweiz*:

– Nyp mig, Kitty!

Kitty Drew tittade upp från turishandboken hon bläddrade i.

– Vad sa du? frågade hon.

– Nyp mig! upprepade hennes goda vän Bess Marvin. Jag vill bli säker på att detta är verklighet och att vi faktiskt är här.

(Keene, *Schweiz* 7)

Denna dialog utspelar sig inte vid första åsynen av Genève's stadskärna eller Genève'sjön, utan i stället inne i ankomsthallen på flygplatsen, vilket indikerar att platsen, det ”här” som Bess refererar till, är något annat än den plats där de faktiskt befinner sig vid tidpunkten för yttrandet. Snarare är det så att Bess förekommer själva resan

in till Genève och redan på flygplatsen spelar upp en scen av begeistring som rimligtvis snarare borde föranledas av någon specifik vy av den här platsen. Flygplatser hör till de platser Marc Augé kallar för "non-places", med vilket han avser "spaces formed in relation to certain ends (transport, transit, commerce, leisure)" (76). Sådana anonyma och likriktade platser utgör inte vanligtvis skådeplats för den här typen av yttrande. Av detta kan möjligen utläsas en syn på platsen som på förhand känd, så att ankomsthallen i sig får stå för Schweiz, vars ikoniska vyer redan är välkända för den amerikanska resenären, som därför kan uppleva platsen innan den faktiskt uppenbarar sig.

Artefakter: Souvenirer, äkthet och förfalskningar

Exklusiva varor och material står i fokus i dessa Kittyböcker. I Rom rör det sig om smugglade etruskiska smycken som maskerats som billiga turistkopior, vilket aktualiserar platsbundenhet och (otillbörligt) överskridande av gränser likväl som äkthet och kopior. Detta fokus på föremål som är förknippade med platsen, men vars autenticitet är oklar, bör förstås inom ramen för det som inom turismstudier kallas för "product geography", och som innebär "a system of places joined by the commonality of an association to a particular product or category" (L'Espoir Decosta och Andéhn 16). En artefakt innehar en betydande roll även för mysteriet i *Terror i Grekland*, där en väderkvarn, tillverkad av pappershandelsinnehavaren Spiros, blir en nyckel till mysteriet. Spiros ägnar sig inte bara åt laglig verksamhet i butiken, utan tillverkar också förfalskade pass. När souvenirern som Bess har köpt slås in av vännen Dimitri i butiken tar han ovetande i stället för omslagspapper ett slags papper som används för passtillverkningen, vilket sedan blir en viktig ledtråd.

Själva miniatyren, som Bess trots det höga priset vill köpa till sin mamma i present, beskrivs ingående: "I fönstret stod en miniatyr av en av Mykonos väderkvarnar. Den omgavs av pyttesmå vita hus, fiskar, båtar – ja, till och med en pelikan" (Keene, *Grekland* 238). Att en souvenir som är tillverkad på platsen (och som avbildar en ikonisk sevärdhet) blir nyckeln till mysteriets lösning är intressant. Måhända är det just souvenirerns autenticitet, att den är handgjord av en person på platsen, som gör det möjligt att ge den denna status. I synnerhet som mysteriet kretsar kring stulna och förfalskade pass, vilket sätter frågor om äkthet och kopior i centrum, kan väderkvarnens gedigna kvaliteter ses som en markering mot den massturism som genererar masstillverkade souvenirer. Greklands-

mysteriet kommenterar turismens inverkan på landskapet explicit vid ett tillfälle, när den lokala vännen Zoe berättar om ön Delos som Kitty och hennes vänner ska besöka: "Nej, Delos är nästan som ett museum, svarade Zoe. När turisterna har åkt hem på kvällen är ön alldeles övergiven, förutom ett litet hotell och några vakter som ser till ruinerna" (248).

John Urry och Jonas Larsen menar att den sorts resenär som de kallar för "the post-tourist" är medveten om turismens spelregler och har ett annat förhållande till de souvenirer som införskaffas: "When the miniature replica of the Eiffel Tower is purchased, it can be simultaneously enjoyed as a piece of kitsch, an exercise in geometric formalism and as a socially revealing artefact" (113–114). Just väderkvarnen behandlas snarast som gediget konsthantverk, men den här sortens medvetenhet framträder dock i relation till de gökur som turister förväntas införskaffa i Schweiz, vilket diskuteras nedan.

Viktigast för Kitty och hennes vänner är emellertid Bess pass, som blir stulet ur hotellets kassaskåp. Tanken på att någon främling således kan ha tillgång till och använda hennes amerikanska, och därmed synnerligen värdefulla, identitetshandling skänker Bess mycket obehag, och för den grekiska polisen är motivet uppenbart: "I brottets värld sätter man stort värde på amerikanska pass eftersom man kan ta sig in i Förenta staterna med hjälp av dem. Det är också lättare att resa i Europa om man har ett amerikanskt pass" (Keene, *Grekland* 245). De amerikanska turisterna innehar alltså en eftertraktad handling som i sin tur möjliggör rörlighet över gränserna. Faktum är att även Kitty förlorar sitt pass under sommarens resa, när hennes handväska blir stulen i katakomberna: "Jag grämer mig mer över att förlora halsbandet än mina ägodelar. . ." (Keene, *Rom* 184). Halsbandet i fråga är det antika etruskiska halsband som står i centrum för det mysterium som Kitty försöker lösa i *Jakten i Rom*. Möjligen är förlusten av hennes pass mindre allvarlig än Bess dito, eftersom det i det här fallet inte var passet som var målet för stölden och Kitty senare återfår sin handväska, dock utan halsbandet.

I *Kitty och fallet i Venedig* utspelar sig några av de centrala scenerna för mysteriet i ett glasblåseri på ön Murano utanför Venedig. Således står venetianskt glas i fokus, vilket omfattas av den produktgeografi som Jean-Nöel Patrick L'Espoir Decosta och Mikael Andéhn beskriver. En hertiginna vars släkt äger ett glasbruk på ön ber Kitty om hjälp att hitta hennes försvunne brorson som kidnappats. Kidnapparna är ute efter formeln som firman använder i sin glastillverkning, och därmed är både familjens tradition och ett viktigt venetianskt kulturarv i fara. Kitty och hennes vänner blir

själva kidnappade i denna berättelse och hålls fångna i ett rum inne i Markuskyrkan. Faktum är att hela berättelsen börjar med venetianskt glas. Ned och hans vänner ertappas med smuggelgods – en värdefull glasstatyett – som en främling på flygplatsen smugit ned i Neds väska. En genomsökning av väskan i tullen leder till att de fångslas redan vid ankomsten till Venedig. På så vis kan det också urskiljas ett fokus på frågan om legitim hantering av artefakter och illegitim sådan, där smuggelgods utgör ett hot mot den äkta glas-tillverkningen på Murano som har långa anor.

I Schweiz rör sig Kitty och hennes vänner i samhällets toppskikt, då de redan på flygplatsen i Genève lär känna Franz Haussman, vars familj äger ett berömt klockföretag och som är "[a]rvtagare till Schweiz största förmögenhet" (Keene, *Schweiz* 15). Gradvis dras de in i ett mysterium när någon försöker skada Franz. Första gången de iakttar en misstänkt person står de utanför ett urmakeri, där det i skyltfönstret finns gökur. Bess vill gärna ha ett, men George motsätter sig det: "Du ska på inga villkor köpa ett gökur. Jag skulle skämmas ihjäl" (45). Bess replik klargör dock hennes egentliga bevekelsegrund: "Men gökur är det som folk köper i Schweiz" (45). Det är också klocktillverkningen som står i centrum för mysteriet, där en av delägarna vill göra sig av med den andra delägarens son för att den förstnämndes son ska bli ensam arvtagare till firman.

Sammantaget framstår platsrelaterade artefakter – autentiska såväl som kopior, souvenirer såväl som rena antika kulturskatter – som centrala för mysterierna. Om de inte utgör föremål som stulits eller någon försöker stjäla är de i stället nyckeln till lösningen på mysteriet. Artefakterna ändrar berättelsens förutsättningar och kan därmed sägas ha en avgörande roll för händelsernas utveckling, likväl som de är oumbärliga i konstruktionen av plats. Därmed deltar dessa artefakter också i distributionen av agens i berättelserna, vilket ska diskuteras vidare nedan.

Agens: Kitty som agent och flickdetektiv

Agensbegreppet är mångfacetterat och på många sätt disciplinbundet, men i det följande avses med agens förmågan och möjligheten att agera. Strukturen i Kittyböckerna förutsätter agens genom att det mysterium som huvudkaraktären presenteras för i berättelsens början är löst i slutet. Därmed kan också detektivgenren sägas bidra med en strukturell agens och handlingskraft. Samtidigt finns det skäl att granska hur den agensen fungerar och i vilken mån det ändå handlar om en distribuerad agens, där det dels kan handla om

en sorts "interagency", för att tala med Jason Puskar, som framhåller hur agens som kan te sig enbart mänsklig egentligen är "a joint project with technology" (518), dels om artefakter som agenter. Som Bruno Latour understryker avseende det sistnämnda: "Each artifact has its script, its potential to take hold of passersby and force them to play roles in its story" (177). Nedan kommer Kitty som agent, både i betydelsen aktör och i betydelsen flickdetektiv, att problematiseras i relation till dessa perspektiv på agens.

Forselius påpekar att Kittys anseende är avhängigt hennes status som dotter till Carson Drew, en berömd och mäktig advokat (35). Likaså finns i hennes hemförhållanden förklaringar till hennes relativt stora handlingsutrymme, då hon de facto är "the female head of the Drew house", vilket bland annat innebär att hon är den som instruerar hushållerskan Hannah (32). Med tiden växer Kittys eget rykte som skicklig detektiv, och i senare böcker har hon hunnit etablera sig relativt väl. Samtidigt kvarstår hennes position som dotter till Carson Drew och som det kvinnliga överhuvudet i hushållet. En del av det manöverutrymme som Kitty har hänger således ihop med hennes fars status och anseende, och utgör i någon mån en delad agens.

Om Kitty är välkänd i River Heights och där ofta kan räkna med hjälp och stöd från polisen, är det utomlands inte lika självklart att hon och hennes vänner blir trodda när de delger myndigheterna sina brottsmisstankar. Särskilt påtagligt är detta i Italien. *Kitty och fallet i Venedig* börjar som tidigare nämnts med att Ned och hans vänner, som också rest till Italien, sitter i fängelse. De är oskyldiga, men trots Kittys försök att övertyga polisen om detta är det inte förrän hertiginnan ber henne om hjälp och använder sin makt genom att ringa ett telefonsamtal som de blir släppta. Samtidigt som de blir släppta blir Kitty och George, och strax efteråt Bess, kidnappade. Skepsisen mot italienska myndigheter märks även i *Jakten i Rom*, där Kitty väljer att inte blanda in polisen när hennes hotellrum har blivit genomsökt av någon som letar efter det etruskiska halsbandet.

Hinder för karaktärernas mobilitet är vanliga i de studerade verken: fängelsevistelse och kidnappning i Venedig samt en oavsiktlig rundtur på kanalerna mitt i en viktig jakt på en bov; fallande klippblock i alperna och, förstås, en tågresa som spärrar in karaktärerna på en och samma plats i det rörliga tåget, inom räckhåll för antagonisten; en inrikes passkontroll i Grekland som för en stund tycks hindra den passlösa Bess att komma iland på ön Delos; och den

labyrintliknande gången under Colosseum där Kitty håller på att gå vilse. I några av fallen löser Kitty själv problemet, men i interaktioner med myndigheter är det, åtminstone i Italien och Grekland, snarare kontakter som visar sig vara det väsentliga.

Sammantaget är Kittys handlingsutrymme både förhöjt och förminskat i Europa. Å ena sidan rör hon sig världsvant över landsgränser och mellan språkområden, å andra sidan är hon beroende av färdmedel som gondoler och taxibåtar, vilket ibland utgör hinder i hennes jakt på brottslingar och ledtrådar. I USA har hon vanligtvis tillgång till sin egen sportbil, vilket pekar på en viktig skillnad mellan äventyren i Europa och i USA. Den egna bilen är ett exempel på en distribuerad agens som delas mellan den mänskliga bilföraren och teknologin. Eftersom Kitty har tillgång till bilen närhelst hon behöver har hon en betydligt mer påtaglig agens i den amerikanska kontexten. I Europa måste Kitty ibland förlita sig på andra chaufförer eller olika kollektiva färdmedel. Många förvecklingar och dramatiska scener är för övrigt förknippade med färdmedel, som motorbåtar, gondoler, taxibåtar och vespor. Detta understryker mobilitet som ett viktigt verktyg i böckerna, och det är i sin tur centralt i episoden om Bess förlorade pass, som i sig är en handling som kan ge transnationell mobilitet åt den som annars inte skulle besitta sådan. Passet som både (identitets)handling och agentiskt – i termer av att möjliggöra olika handlingar – ska inte underskattas.

Latours idé om artefakter som skript eller manus är värd att betrakta i relation till de europeiska mysterier som Kitty och hennes vänner löser. Den glasstatyett som stoppas i Neds väska på flygplatsen i *Kitty och fallet i Venedig* och får honom fängslad för smuggling är ett exempel på hur handlingen formas efter artefaktens manus. Här är utgången förstas orkestrerad av de skurkar som placerade glasstatyetten där, men det går inte att bortse från det faktum att själva statyetten i sig och dess placering i Neds väska orsakar en händelseutveckling. Likaså är den souvenirväderkvarn som Bess köper i *Terror i Grekland* avgörande för mysteriets upplösning. Etruskiska halsband är i fokus i *Jakten i Rom*, och klocktillverkning i *Mysteriet i Schweiz*. Dessa artefakter, som berättar en kulturgeografisk historia om plats, turism, äkthet och hantverk, utgör exempel på hur Kittys agens som flickdetektiv hela tiden skapas i samspel med olika artefakter och personer. Hennes unika förmåga att samverka med och manövrera dessa gör henne till en skicklig detektiv.

Avslutning: Mellan bildningsresa och mysterium

I Europaresans traditionella genrekonventioner skapas nya vägar för karaktärerna i Kittyböckerna. På det väl upptrampade turiststråket inlemmar sig karaktärerna i något som kan liknas vid en historisk och traditionell resepraktik som aktualiserar frågor om bildning och mognad. Långt hemifrån framträder livsval och avgörande vägsکیل med större skärpa. Här inryms romantiska dilemman, såsom ett nytt kärleksintresse och ett frieri som ställer allting på sin spets, men också en mer grundläggande fråga om individens autonomi, där Kitty slutligen väljer sin egen mobilitet och frihet framför ett förhållande, och i synnerhet ett äktenskap, som hon tycks se som ett definitivt hinder för detektivpraktiken och dess åtföljande äventyr.

Att lösa mysterier innebär att följa ledtrådar, vart de än leder i ett vidsträckt – till och med globalt – geografiskt område. Rollen som hustru innebär för Kitty en platsbundenhet, centrerad i hemmets traditionellt kvinnliga sfär, som står i direkt motsättning till detektivarbetets krav på mobilitet. Möjligtvis är det faktum att Kittys resonemang kring detta sker just under resan ett uttryck för en sorts "cognitive mapping", där plats är intimt sammanflätat med fiktiva karaktärs utveckling i så måtto att, som Nina Goga och Bettina Kümmerling-Meibauer uttrycker det, "they are positioned in a specific place which impacts on their feelings, thoughts, and behavior" (3)

För en världsvan resenär är det samtidigt av vikt att leta sig bortom de kända turiststråken. Här bidrar mysterierna till att leda karaktärerna till okända platser, samtidigt som de flesta av de spänningsintensiva episoderna trots allt centreras kring välkända monument och turistmål, som Markuskyrkan. Här är det dock just gränsöverskridningen som bidrar till spänningen – från den kyrka som mottar grupper av turister och som utgör ett kulturhistoriskt viktigt monument som präglas av relativ trygghet för turisten till det dolda rum bortom turistgrupperna i vilket Kitty och hennes vänner blir inlåsta. Vid första anblicken är det en plats som överväldigar och får Kitty att glömma sitt egentliga ärende och beundra "den mäktiga basilikan med dess fasad av olikfärgad marmor, guld och färgsprakande mosaik" (Keene, *Venedig* 28), men när hon förs in i dess hemliga inre är det i stället ett mörkt "fängelse" (70). På samma gång välkänt och okänt utgör ett sådant rum en möjlighet till överskridanden.

Medan artefakter hjälper till att skriva fram berättelsens gång och i många fall driver mysteriet mot dess upplösning (och utgör mys-

teriets kärna) ger de samtidigt en lokal anknytning och en historisk dimension, där tid och rum tycks mötas. Således företas Kittys resa inte enbart i den egna samtiden, utan även i någon mån i ett historiskt rum, där olika tider möts och ingripanden i mysterier likaså får en historisk dimension, såsom att förhindra smuggling av antika smycken. Kitty är i Europa en resenär, en detektiv, och en huvudperson i en sorts initieringsrit, där hon som ung kvinna skriver in sig själv i den traditionellt manliga bildningsresenärernas rutt och manövrerar det utrymme som där ges till att såväl lösa mysterier som att finna svar på större existentiella frågor. I denna historiska kontext av initieringsrit gör hon också till slut valet att fortsätta att vara flickdetektiv, och därmed värna om sin frihet, snarare än att ta det mer konventionella steget mot att bli hustru. Detta val kan ses som en indikation på att Kittys Europaresa faktiskt, i likhet med den historiska bildningsresan, handlar om hennes personliga utveckling och bildning, där hennes skicklighet som detektiv och hängivenhet till det kall som detektivarbetet utgör står i centrum, snarare än en mer traditionellt kvinnlig initieringsrit till vuxenvärlden genom äktenskapet.

Biografisk information: Elin Käck är docent i Språk och kultur vid Linköpings universitet, där hon undervisar i litteraturvetenskap och engelska. Hennes forskningsintressen inkluderar poesi och poetik, modernism, amerikansk litteratur, ekokritik, litteraturdidaktik och spatiala litteraturstudier. Hennes forskning har publicerats i tidskrifter som Journal of Modern Literature och European Journal of English Studies.

Noter

1 Eftersom de översatta verken utgör materialet för denna artikel, används här även de översatta titlarna. Titlarna och utgivningsåren på originalspråk lyder som följer: *Mystery of the Winged Lion (Kitty och fallet i Venedig)*, 1982, samt för trilogin, *Swiss Secrets, Rendezvous in Rome* och *Greek Odyssey (Jakten i Rom, Terror i Grekland och Mysteriet i Schweiz)*, 1992. I parentetiska källhänvisningar används kortformer baserade på platsnamnen i titlarna. Att analysera översatta versioner av litterära verk har förstås sina fallgropar, samtidigt som det, dock inte utan debatt, utgör grundprincipen i den komparativa litteraturvetenskapen och i allt högre grad i det växande fältet *world literature* (se Huggan, särskilt s. 497–98, för en redogörelse för denna debatt). För denna artikels vidkommande har användandet av översättningar av Kittyböckerna ansetts befogat eftersom denna serie utmärks av att vara global och genom åren också har nått en stor läsekrets i översatt form i Sverige.

2 Trots att bildningsresan historiskt sett har varit ett företrädesvis manligt privilegium, förekommer kvinnliga resenärer åtminstone från 1700-talets mitt (Chard 18). Kvinnliga bildningsresenärer syns även i barn- och ungdomslitteraturen, exempelvis i Louisa May Alcotts *Good Wives* (1869), där en av systrarna åker till Europa med sin faster. Värt att notera är emellertid att Kitty och hennes vänner kan göra denna resa utan att ha en vuxen, respektabel släkting som följeslagare.

3 På originalspråk stämmer detta också förhållandevis väl, med undantaget *Kitty och fallet i Venedig*, som inte har något platsnamn i den engelska titeln *Mystery of the Winged Lion*.

Litteratur

Augé, Marc. *Non-Places. An Introduction to Supermodernity*. Översatt av John Howe, London, Verso, 2008.

Boesky, Amy. "Solving the Crime of Modernity. Nancy Drew in 1930". *Studies in the Novel*, vol. 42, nr 1, 2010, s. 185–201. *Project MUSE*, doi.org/10.1353/sdn.2010.0004.

Boglund, Ann och Anna Nordenstam. *Från fabler till manga 1. Litteraturhistoriska och didaktiska perspektiv på barnlitteratur*. Malmö, Gleerups, 2015.

Borg, Alexandra. *Brottsplats: Stockholm. Urban kriminallitteratur 1851–2011*. Stockholm, Stockholmia, 2012.

Certeau, Michel de. *The Practice of Everyday Life*. Översatt av Steven F. Rendall, Berkeley, University of California Press, 1984.

Chard, Chloe. *A Critical Reader of the Romantic Grand Tour. Tristes Plaisirs*. Manchester, Manchester University Press, 2014.

Forselius, Tilda Maria. "Probing Pioneer Girl Sleuths. Puck Larsson and Nancy Drew in 1950s Girls' Book Series in Sweden". *The Lion and the Unicorn*, vol. 35, nr 1, 2011, s. 24–46. *Project MUSE*, doi.org/10.1353/uni.2011.0001.

French, Henry och Mark Rothery. *Man's Estate. Landed Gentry Masculinities 1660–1900*. New York, Oxford University Press, 2012.

Geer, Jennifer. "The Case of the Celebrity Sleuth. The Girl Detective as Star in Early Nancy Drew Novels". *The Lion and the Unicorn*, vol. 40, nr 3, 2016, s. 300–328. *Project MUSE*, doi.org/10.1353/uni.2016.0026.

Goga, Nina och Bettina Kümmerling-Meibauer. "Maps and Mapping in Children's Literature". *Maps and Mapping in Children's Literature. Landscapes, Seascapes, and Cityscapes*, redigerad av Nina Goga

och Bettina Kümmerling-Meibauer, Amsterdam, John Benjamins, 2017, s. 1-14.

Huggan, Graham. "The Trouble with World Literature". *A Companion to Comparative Literature*, redigerad av Ali Behdad och Dominic Thomas, Malden, Wiley Blackwell, 2011, s. 490-506.

Keene, Carolyn. *Mysteriet i Schweiz. Kitty i Europa*. Översatt av Britt-Marie Thieme, Stockholm, Wahlströms, 1993, s. 7-111.

---. *Jakten i Rom. Kitty i Europa*. Översatt av Britt-Marie Thieme, Stockholm, Wahlströms, 1993, s. 115-224.

---. *Terror i Grekland. Kitty i Europa*. Översatt av Britt-Marie Thieme, Stockholm, Wahlströms, 1993, s. 227-334.

---. *Kitty och fallet i Venedig*. 1983. Översatt av Birgitta Almqvist, Stockholm, Wahlströms, 1994.

Latour, Bruno. *Pandora's Hope. Essays on the Reality of Science Studies*. Cambridge MA, Harvard University Press, 1999.

L'Espoir Decosta, Jean-Nöel Patrick och Mikael Andéhn. "Looking for Authenticity in Product Geography". *Authenticity and Tourism. Materialities, Perceptions, Experiences*, redigerad av Jillian M. Rickly och Elizabeth S. Vidon, Bingley, Emerald Publishing, 2018, s. 15-31.

Lundin, Anne H. "Everygirl's Good Deeds. The Heroics of Nancy Drew". *The Lion and the Unicorn*, vol. 27, nr 1, 2003, s. 120-130. *Project MUSE*, doi.org/10.1353/uni.2003.0005.

Marshall, Elizabeth. "Global Girls and Strangers. Marketing Transnational Girlhood through the Nancy Drew Series". *Children's Literature Association Quarterly*, vol. 37, nr 2, 2012, s. 210-227. *Project MUSE*, doi.org/10.1353/chq.2012.0018.

Mitchell, Claudia och Carrie Rentschler. "The Significance of Place in Girlhood Studies". *Girlhood and the Politics of Place*, redigerad av Claudia Mitchell och Carrie Rentschler, New York, Berghahn Books, 2016, s. 1-15.

Murray, Lesley och Sonia Overall. "Moving Around Children's Fiction. Agentic and Impossible Mobilities". *Mobilities*, vol. 12, nr 4, 2017, s. 572-584. *Taylor & Francis Online*, doi.org/10.1080/17450101.2017.1331006.

Piatti, Barbara och Lorenz Hurni. "Cartographies of Fictional Worlds". *The Cartographic Journal*, vol. 48, nr. 4, 2011, s. 218-223, EBSCOhost, doi.org/10.1179/174327711X13190991350051.

Puskar, Jason. "Pistolgraphs. Liberal Technoagency and the Nineteenth-Century Camera Gun". *Nineteenth-Century Contexts*, vol. 36, nr 5, 2014, s. 517–534. *Taylor & Francis Online*, doi.org/10.1080/08905495.2014.975400.

Sands-O'Connor, Karen. "Introduction. Stepping Out into the World. Series and Internationalism". *Internationalism in Children's Series*, redigerad av Karen Sands-O'Connor och Marietta A. Frank, New York, Palgrave Macmillan, 2014, s. 1–18.

Senior, W. A. "Quest Fantasies". *The Cambridge Companion to Fantasy Literature*, redigerad av Edward James och Farah Mendelsohn, New York, Cambridge University Press, 2012, s. 190–199.

Tally, Jr, Robert T. "Lukács's Literary Cartography. Spatiality, Cognitive Mapping, and *The Theory of the Novel*". *Mediations*, vol. 29, nr 2, 2016, s. 113–124.

---. *Topophilia. Place, Narrative, and the Spatial Imagination*. Bloomington, Indiana University Press, 2019.

Theander, Birgitta. *Älskad och förnekad. Flickboken i Sverige 1945–1965*. Diss., Lunds universitet. Stockholm, Makadam, 2006.

Urry, John och Jonas Larsen. *The Tourist Gaze 3.0*. London, Sage, 2011.

Wistisen, Lydia. *Gångtunneln. Urbana erfarenheter i svensk ungdomslitteratur 1890–2010*. Diss., Stockholms universitet. Lund, Ellerströms, 2017.